

Czynniki te wyznaczają płaszczyznę porozumienia i dialogu, który jest możliwy, ale jak widzimy stawia wymagania. Są one wysokie, jednak możliwe do zrealizowania.

Można zatem stwierdzić, że elementy dialogu wpisują się w rodzinę, zwłaszcza w rodzinę chrześcijańską. W rodzinie, w której postawa rodziców otwarta jest na dialog, dziecko ma szansę na prawidłowy rozwój. Bycie z dzieckiem od najmłodszych lat, wchodzenie z nim w dialog, uczy dziecko prawidłowych relacji z innymi, przyjęcia postawy otwartości i miłości do rodziców oraz, aby mogło ono w przyszłości budować swoje relacje z ludźmi oparte na dialogu. Stąd konieczność szerokiej edukacji rodziców, przygotowania

nauczycieli do prowadzenia dialogu wychowawczego we współpracy z innymi środowiskami odpowiedzialnymi za wychowanie. Umiejętne wykorzystanie wiedzy psychologicznej i pedagogicznej w rozwoju dziecka powinno ułatwić podjęcie rozmowy z dzieckiem, uczenie go rozmowy, by na zasadach dialogu budować wzajemne relacje, pokonywać pojawiające się trudności i wspólnie zdążać do wytyczonych celów w rozwoju człowieczeństwa. Prowadzenie dialogu jest rzeczywistością zakorzenioną w naturze ludzkiej, a egzystencja ludzka ma charakter dialogiczny. Człowiek został stworzony na obraz Boga, Jego relacji i odniesień. Sam nie jest w stanie żyć i rozwijać się prawidłowo bez drugiego człowieka.

*Dr Wiesława Buczek – dr nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, członek Zespołu Pedagogiki Chrześcijańskiej Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN przy KUL, nauczyciel dyplomowany, katecheta w Zespole Szkół Integracyjnych Jana Pawła II w Radomiu.*

**ks. Stanisław Łabendowicz**

## Współpraca katechetów z rodzicami, szkołą i parafią

W procesie katechezy szkolnej istnieje potrzeba współpracy różnych środowisk celem kształtowania osobowości dzieci i młodzieży. Podkreśla się bardzo ważną rolę środowiska rodzinnego, które w rozwoju człowieka nie może być w żaden sposób zastąpione<sup>1</sup>. Nic więc dziwnego, że przy obecnym rozwoju myśli pedagogicznej, zarówno w systemach oświatowych, jak też w planowaniu katechetycznym, zwraca się szczególną

uwagę na dom rodzinny. Zauważa się coraz częściej konieczność wzajemnego oddziaływania na siebie w relacjach: szkoła-rodzina, katecheta-rodzice<sup>2</sup>. Dążenie do współdziałania rodziców katechetów i nauczycieli w dziele wychowania dzieci i młodzieży jest odczytywane jako warunek konieczny rozwoju osobowości młodego pokolenia. Problem współpracy katechetów, rodziców i nauczycieli pozostaje w centrum zainteresowań pedagogów i katechetów.

<sup>1</sup> Por. B. Klaus, *Dziecko w rodzinie – zasady katolickiego wychowania*, w: *Przyszłość ludzkości idzie przez rodzinę*, red. W. Szewczyk, Warszawa 1992, s. 250-261.

<sup>2</sup> Por. H. Wistuba, *Współpraca rodziców z katechetą w nauczaniu wiary*, „Katecheta” 14 (1970), s. 255.

Z perspektywy 20 lat obecności katechezy w szkole zauważamy jej ogromne walory wychowawcze. Katecheza w szkole wymaga współpracy środowisk, w których kształtuje się człowiek w całej swej strukturze osobowościowej i religijnej. W procesie wychowania młodego pokolenia doniosłą rolę posiada rodzina, szkoła i parafia. Współpraca z rodzicami jest sprawą niezwyklej wagi. Bez niej nasze działania katechetyczno-duszpasterskie, prowadzone wobec dzieci i młodzieży, są mało skuteczne. Należy zapytać, co my jako: księża, siostry zakonne, katecheci świeccy czynimy, aby współpraca z rodzicami była realizowana w naszych działaniach katechetycznych. Co konkretnie, jako katecheci na terenie szkoły i parafii, mamy do zaproponowania współczesnym rodzicom i jakie formy współpracy możemy podejmować z rodzicami? Zagadnienie współpracy zostanie ukazane w oparciu o wskazania zawarte w dokumentach i literaturze katechetycznej.

### **1. Potrzeba współpracy w wychowaniu**

Człowiek jest istotą społeczną, związaną z innymi ludźmi, od których zależy i potrzebuje środowiska, w którym może się dokonywać proces jego dojrzewania. Jednostka ludzka rozwija się w trakcie wielostronnej interakcji między osobami. Katechizm Kościoła Katolickiego wskazuje: „Osoba ludzka potrzebuje życia społecznego. Nie jest ono dla niej czymś dodatkowym, lecz jest wymaganiem jej natury. Przez wymianę z innymi, wzajemną służbę i dialog z braćmi człowiek rozwija swoje możliwości; w ten sposób odpowiada na swoje powołanie” (KKK 1879).

Czynnikiem gwarantującym ład społeczny jest współpraca, która warunkuje ciągłość i trwałość społeczności ludzkiej. Składa się ona z serii działań skoordynowanych w celu realizacji wspólnych lub podobnych interesów, a powstaje na gruncie styczności

społecznych, gdy jednostki, grupy czy instytucje uświadamiają sobie możliwość podziału czynności w realizowaniu zadań częściowych i stwierdzają podobne dążenia. Współpraca zakłada istnienie stałych kanałów komunikacji i wspólnego języka, a także znajomość, wzajemne zaufanie i wzajemną lojalność oraz pomoc w osiągnięciu celu. Żadna społeczność, grupa czy zbiorowość nie przetrwa bez współpracy. Jest ona niezbędnym środkiem do realizacji stawianych sobie celów.

### **2. Współpraca katechetów z rodzicami**

W Dyrektorium ogólnym o katechizacji czytamy: „Rodzice są pierwszymi wychowawcami wiary swoich dzieci” (nr 226). Skoro tak, to stawiam podstawowe pytanie: Jak można wychowywać dzieci i młodzież bez tych, którzy są pierwszymi wychowawcami? Wydaje się, że trochę o tym za mało mówimy. Istnieje konieczność uświadamiania rodzicom, że ani Kościół, ani szkoła nie zastąpią rodziców i że nie mogą oni obowiązkowo tego nałożyć wyłącznie na księży, katechetów, nauczycieli i wychowawców. Ogólnie należy stwierdzić, iż polska szkoła szukając swojej tożsamości, w dalszym ciągu w niewystarczającym stopniu współpracuje z rodzicami w procesie wychowawczym, a niekiedy realizuje programy wychowawcze sprzeczne z tym, czego oczekują chrześcijańscy rodzice. Nie mniejszym problemem w tej dziedzinie jest bierność rodziców, którzy często nie zdają sobie sprawy, że mają prawo i obowiązek sumienia wpływać na szkolny system wychowawczy.

Rodzice nie mają często świadomości, i to też jest pozostałość poprzedniego systemu, że posiadają prawo decydowania o tym, co się dzieje w szkole, że szkoła pełni swoją funkcję wychowawczą jedynie w oparciu o zasadę pomocniczości. Zgodnie z zapisem II Polskiego Synodu Plenarnego,

państwo (szkoła) i Kościół ma służyć wychowawczą pomocą rodzicom i rodzinie<sup>3</sup>. Nie mogą instytucje te odbierać autonomii i inicjatywy rodzinie, przywłaszczać sobie jej uprawnień czy też ingerować w jej życie. Szczególnie w dziedzinach, gdzie rodzice nie są w stanie zaspokoić wszystkich potrzeb związanych z całościowym procesem wychowawczym, zasada pomocniczości wspiera odpowiedzialność rodzicielską, potwierdzając zarazem jej fundamentalny charakter. Jednakże wszystkie instytucje wspomagające działają niejako w imieniu rodziny, na fundamencie jej przyzwolenia, a w pewnej mierze na jej zlecenie. Rodzice pozostają zawsze pierwszymi i bezpośrednimi wychowawcami w stosunku do swoich dzieci. Jest to ich podstawowe i niezbywalne prawo oraz obowiązek. W liście pasterskim księży biskupów z 5 września 2010 roku czytamy: „Od wielu lat rodzice są coraz bardziej świadomi swoich praw i swojej roli odnośnie do zadań realizowanych przez szkołę. Rady rodziców uzyskały w szkole bardzo duże kompetencje. Oznacza to, że w szkole nie może się odbywać coś, co mogłoby być sprzeczne z wolą rodziców. A zatem rodzice mają istotny wpływ na kształt edukacji, jaka dokonuje się w polskich szkołach. Dzisiaj zwracamy się z apelem, aby rodzice korzystali z tego prawa i upominali się o poszanowanie praw ludzi wierzących”. Bez rodziców nasze działania są i będą nieskuteczne. Trzeba im ciągle uświadamiać obowiązki, jaki spoczywa na nich wobec ich dzieci i prawo decydowania o tym, w jaki sposób dokonuje się wychowanie na terenie szkoły, wbrew temu, co słyszymy wokół nas i wbrew temu, co usłyszymy od nich samych. My nie jesteśmy pierwszymi wychowawcami, są nimi rodzice. My zatem spełniamy rolę

wspomagającą. Oczywiście, mówiąc o współpracy z rodzicami i uświadamianiu im, że są pierwszymi wychowawcami, mam pełną świadomość tego, że jest to możliwe wówczas, gdy mamy do czynienia z takimi rodzicami, którzy są gotowi przyjąć tę prawdę i podjąć z nami współpracę. Można zapytać, a co z tymi, którzy nie interesują się swoimi dziećmi. Ale jest to jednak zdecydowana mniejszość. Trzeba otaczać te rodziny i tych rodziców także swoją troską i opieką. Znacznie częściej należy uświadamiać, że bez pomocy rodziców nasze wysiłki, jako katechetów, nie będą skuteczne i że to rodzice są głównymi i pierwszymi katechetami. Obowiązek ten nie jest związany tylko z potrzebami trudnych czasów, ale wypływa z samej istoty rodziny i źródłem katechezy rodzinnej jest prawda, iż to właśnie rodzice są dla swoich dzieci świadkami Boga i świadkami wiary<sup>4</sup>.

Należy za wszelką cenę pozyskać rodziców do współpracy, do jakiej wymaga ostatnie Dyrektorium ogólne o katechizacji, w którym czytamy: „od katechetów wymaga się stałej współpracy z rodzicami” (DOK 179). Nie wolno zatem robić założeń, że wszyscy rodzice nie interesują się swoimi dziećmi i że współpraca z nimi jest niemożliwa. Niejednokrotnie szukając usprawiedliwienia dla siebie, sami wszystkich rodziców niestety klasyfikujemy jednakowo, twierdząc, iż współpraca z nimi jest niemożliwa. Ona jest dzisiaj na pewno bardzo trudna, ale nie jest niemożliwa. Trzeba zapytać wprost: Jakie podejmowaliśmy próby nawiązania kontaktu i współpracy z rodzicami?

Rodzina, będąca pierwszym środowiskiem życia człowieka, jest też dla niego ważnym środowiskiem katechetycznym. Do rodziców, którzy są pierwszymi wychowawcami

<sup>3</sup> II Polski Synod Plenarny (1991-1999), Poznań 2001.

<sup>4</sup> Dekret o apostołstwie świeckich „*Apostolicam actuositatem*” (18 XI 1965), w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 1968, nr 11.

swoich dzieci, należy stworzenie w rodzinie klimatu miłości, bezpieczeństwa i wzajemnego szacunku, sprzyjającego dobremu wychowaniu. Atmosfera w domu rodzinnym powinna się odznaczać czułością, dobrocią, usługowością, bezinteresownością i duchem ofiary (por. FC 36). Dzięki bliskiemu kontaktowi rodziców i dzieci rodzi się u nich stopniowo doświadczenie religijne, które rzutuje później na dalszy proces ich religijnego wychowania. W rodzinie dziecko wchodzi w kontakt z innymi osobami, poprzez naśladowanie przejmując ich wartości. Pomimo dużego wpływu rodziców, dziecku nie zagraża utrata autonomii.

Dyrektorium ogólne o katechizacji stwierdza, że rodzina jako miejsce katechezy ma szczególny przywilej: „przekazuje Ewangelię, zakorzeniając ją w kontekście najgłębszych wartości ludzkich. Na tej ludzkiej podstawie następuje głębsze wtajemniczenie w życie chrześcijańskie: przebudzenie zmysłu Boga, pierwsze kroki w modlitwie, wychowanie moralnego sumienia, formacja chrześcijańskiego zmysłu miłości ludzkiej rozumianej jako odbicie miłości Boga Stwórcy i Ojca. Jednym słowem, chodzi o wychowanie chrześcijańskie będące bardziej świadectwem, które uczy, raczej okazjonalnie niż systematycznie, w sposób bardziej stały i codzienny niż podzielony na okresy. W tej katechezie rodzinnej coraz ważniejszy okazuje się wkład dziadków. Ich mądrość i zmysł religijny w wielu przypadkach mają decydujące znaczenie dla rozwijania klimatu rzeczywiście chrześcijańskiego” (DOK 255). Jan Paweł II podkreśla, że bezpośrednimi wychowawcami w stosunku do swoich dzieci

pozostają zawsze na pierwszym miejscu rodzice. Jeśli zadanie to rodzice dzielą z innymi ludźmi, także z instytucjami na przykład z Kościołem, państwem czy szkołą, to zawiera się w tym prawidłowe odzwierciedlenie zasady pomocniczości<sup>5</sup>.

Nie można zaprzeczyć, że rodzina ma największy wpływ wychowawczy. Rodzina pozostawia trwałe ślady w osobowości i stąd przekonanie wielu pedagogów, że najlepsza szkoła nie zastąpi domu rodzinnego w wielu zadaniach<sup>6</sup>. Ta rola wychowawcza rodziny może być lepiej zrozumiana, gdy zdajemy sobie sprawę z różnic, jakie istnieją między szkołą a rodziną. Za J. Baniak można wymienić następujące różnice:

- w domu rodzinnym dziecko uczy się mówienia, myślenia, działania, kontrolowania itd.,
- dziecko znacznie dłużej przebywa w domu niż w szkole,
- dom rodzinny jest autentycznym terenem, gdzie zaspokajane są najbardziej podstawowe jego potrzeby,
- wzorce zaczerpnięte w domu rodzinnym zapadają głęboko w świadomość dziecka, pozostawiając trwałe piętno w jego osobowości,
- rodzina przekazuje dziecku wartości, normy moralne i wzory zachowań oraz obyczaje kulturowe, moralne, religijne społeczeństwa, do którego sama należy<sup>7</sup>.

Katecheci są sojusznikami rodziców w religijnym wychowaniu dziecka, w prowadzeniu go do pełni człowieczeństwa, budowaniu relacji zakotwiczonych na przykazaniu miłości bliźniego i ukazywaniu drogi zbawienia. Od nich chrześcijańscy rodzice mogą oczekiwać pomocy. Katecheci,

<sup>5</sup> Por. Jan Paweł II, *List do rodzin*, 1994, nr 16; Jan Paweł II, *Familiaris Consortio*, nr 36; *Karta Praw Rodziny*, 1983, art. 5.

<sup>6</sup> Por. M. Libiszewska-Żółkiewska, *Przykładowe formy współdziałania szkoły z domem rodzicielskim*, „Życie Szkoły” (1978) nr 4, s. 35-39; M. Romanowicz, *Kto odpowiada za wychowanie?*, „Wychowanie” (1961) nr 18, s. 31.

<sup>7</sup> Por. J. Baniak, *Rodzina a osobowość dziecka*, „Problemy Rodziny” (1996) nr 4, s. 19-23.

jako osoby przygotowane przez specjalistyczne studia, są w stanie uzupełnić i wydatnie poszerzyć wyniesioną z domu wiedzę religijną uczniów. Oczekiwaniem katolickich rodziców jest też, by katecheci sami stanowili przykład chrześcijańskiego życia, by oddziaływali nie tylko słowem, ale całą swą postawą. Pragnieniem rodziców jest, by w odróżnieniu od innych przedmiotów, lekcje religii dawały nie tylko informację, ale i formację dla uczestniczących w nich uczniów. Wydaje się jednak, że wielu rodziców potrzebuje od katechetów nie tylko wsparcia ich wychowawczej roli, ale też jej stałego uświadamiania. Rodzicom stale trzeba przypominać, że to rodzina jest pierwszym miejscem katechezy a oni pierwszymi wychowawcami własnych dzieci, także w zakresie religijnym. Ukazując im tę prawdę, trzeba jednocześnie budować nadzieję, że wywiązanie się z powierzonego im przez Boga zadania jest możliwe. „Bóg, (bowiem) dając małżonkom przywilej i wielką odpowiedzialność stawania się rodzicami, daje im łaskę, by mogli odpowiednio wypełnić swą misję”<sup>8</sup>. Papieska Rada ds. Rodziny zwraca się w słowach: „Rodzice nie powinni nigdy czuć się osamotnieni w pełnieniu tego zadania. Kościół ich wspiera i zachęca, ufając, że będą mogli wypełnić to zadanie o wiele lepiej od kogokolwiek innego”<sup>9</sup>. Pucza też, że troskę wychowawczą rodzice winni podejmować w duchu modlitwy, uwzględniając zasady moralne wynikające z wiary i rozumu, podawane w nauczaniu Kościoła. Dzieci zaś, mają traktować osobowo, z całą świadomością, że są dziećmi Boga i dziedzicami Królestwa Niebieskiego<sup>10</sup>.

Wskazanie tego, jak istotne znaczenie dla dziecka ma prawidłowo funkcjonujące ognisko domowe i jak ważne są: klimat uczuciowy w rodzinie, czas poświęcany dzieciom przez rodziców, prowadzenie z nimi rozmów, słuchanie, ukazywanie nadprzyrodzonych i ludzkich motywów działania, wymaga podjęcia, zapomnianej już w wielu miejscach, katechezy dla dorosłych. Mogłaby ona między innymi pouczać o roli rodziców w tworzeniu i doskonaleniu wspólnoty życia i miłości, w której dokonuje się formacja ich dzieci. Mogłaby być poświęcona wychowaniu do miłości, uczyć modlitwy, wskazywać na rodzinę jako sanktuarium życia i wiary. Warto uświadamiać, że „modlitwa rodzinna czerpie swą prawdziwą treść z samego życia rodzinnego, które we wszystkich i rozmaitych okolicznościach jest pojmowane jako powołanie Boże i aktualizowane jako synowska odpowiedź na jego wezwanie: radości i bóle, nadzieje i smutki, narodziny i rocznice urodzin, rocznice ślubu rodziców, wyjazdy, rozłąka i powroty, dokonywanie ważnych i trudnych wyborów, śmierć drogich osób itd., oznaczają wkroczenie miłości Bożej w dzieje rodziny, tak jak winny oznaczać moment stosowny do dziękczynienia, błagania i ufego powierzenia rodziny wspólnemu Ojcu, który jest w niebie”<sup>11</sup>.

### 3. Współpraca katechetów z nauczycielami

Współpraca katechetów ze szkołą i nauczycielami, dokonuje się we wzajemnej służbie i zrozumieniu. Relacje te bazują na autonomii szkoły publicznej, zwłaszcza w obszarze jej działań na rzecz społeczności lokalnej, a ich

<sup>8</sup> Papieska Rada ds. Rodziny, *Ludzka płciowość: prawda i znaczenie. Wskazania dla wychowania w rodzinie*, 1955, nr 37, tekst polski, Instytut Studiów nad Rodziną, Łomianki 1996.

<sup>9</sup> Tamże, nr 40.

<sup>10</sup> Por. tamże.

<sup>11</sup> Jan Paweł II, *Familiaris consortio*, nr 59.

wyrazem może być pomoc rodzinie w wychowaniu dzieci. Warunkiem dobrego funkcjonowania szkoły staje się tu przede wszystkim uwolnienie szkoły od nacisków ideologicznych ze strony administracji oświatowej i jej ukierunkowanie na swobodną, rozsądną służbę rodzinie (por. PDK 85)<sup>12</sup>. W takim właśnie kontekście Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce ujmuje koncepcję nauczania religii w szkole publicznej jako element osłabienia kryzysu szkoły i pogłębiania jej zadań wychowawczych. Stąd lekcje religii określane są jako służba na rzecz szkoły, bowiem akcentują pomocniczą rolę szkoły wobec rodziny, dążą do przeciwdziałania stresogennemu charakterowi systemu edukacji i przywracają temu systemowi właściwą płaszczyznę aksjologiczną. Ponadto nauczanie religii w szkole prowadzi do inkulturacji wiary, internalizacji postaw i wartości chrześcijańskich oraz zaszczepia tolerancję światopoglądową.

Unormowania polskiego Dyrektorium katechetycznego oraz właściwych przepisów prawa oświatowego nazywają relację między lekcją religii a szkołą – relacją podporządkowania i autonomii. Podporządkowanie wiąże się z włączeniem nauczyciela religii w tworzenie i realizację planu wychowawczego szkoły, jak również z rygorami właściwymi dla nauczania wszystkich przedmiotów szkolnych. Nadzór ten ma jednak charakter organizacyjny i metodyczny, gdyż autonomia nauczania religii w odniesieniu do szkoły wiąże się z merytorycznym podporządkowaniem Kościołowi, a także z faktem, iż nauczanie religii wolno tylko osobom upoważnionym na drodze misji kanonicznej (por. PDK 82)<sup>13</sup>.

Warto zwrócić też uwagę na fakt, że dialog Kościoła i szkoły nie zacieśnia się jedynie do nauczania religii, choć powrót religii do szkół był wyrazem uznania przez władze państwowe służebnej roli szkoły wobec rodziny. Kościół, jako wspólnota, do której należy znacząca część społeczeństwa w Polsce, w tym dzieci, rodziców, czy nauczycieli, ma oczywiste prawo do wpływu na realizowaną przez szkołę koncepcję wychowania. Wpływ ten powinien szanować autonomię państwa, pluralistyczny charakter społeczeństwa, czy też być zgodny z kryteriami tolerancji religijnej. Proponowana przez Kościół, personalistyczna koncepcja wychowania może z całą pewnością pogłębić proces wychowania w szkole, uczynić go bardziej integralnym<sup>14</sup>.

Rola szkoły w wychowaniu, przy dysfunkcyjności wielu rodzin – pozostaje niezastąpiona. Zgodnie z *Rozporządzeniem Ministra Edukacji* z 15 lutego 1999 roku w sprawie statutu sześciolletniej szkoły podstawowej i publicznego gimnazjum, rada pedagogiczna ma określić w statucie szkoły między innymi cele i zadania szkoły oraz zasady współdziałania z rodzicami. W tym *Rozporządzeniu* jest mowa o konieczności stworzenia przez każdą szkołę *programu wychowawczego* oraz o opracowaniu *zasad i formy współdziałania szkoły z rodzicami w zakresie nauczania, wychowania i profilaktyki*. W kontekście niewielkiej świadomości rodziców w tym aspekcie, należy dążyć do tego, aby wiedza o prawach rodziców była upowszechniana.

W obecnej praktyce oświatowej w Polsce rola rodziców jest wciąż w gruncie rzeczy bardzo ograniczona, a ich wpływ na edukację szkolną

<sup>12</sup> Por. P. Tomasiak, *Nauczanie religii w publicznym liceum ogólnokształcącym wobec założeń programowych polskiej szkoły*. Warszawa 2001, s. 51-68.

<sup>13</sup> Por. K. Nycz, *Kościół w szkole czy szkoła w Kościele?*, „Pastores” 3 (2002), s. 20-21.

<sup>14</sup> Por. P. Tomasiak, *Wzajemny dialog rodziny, szkoły i Kościoła*, „Katecheta” 10 (2003), s. 18-19.

dzieci wręcz znikomy<sup>15</sup>. Tymczasem nie wolno zapominać, że szkoła i wychowanie nie są w pierwszym rzędzie i zasadniczo sprawą państwa, ale sprawą rodzin, organizacji rodzicielskich, lokalnej społeczności i Kościoła. Szkoła w służbie rodziny nie jest odizolowana od państwa i nie jest w opozycji do państwa. Jest to raczej oddolna droga budowania demokratycznego państwa, na fundamencie silnej, zaangażowanej społecznie rodziny. Szkoła ma budować dobro wspólne, respektować je i pomnażać, uczyć pracy na rzecz tego dobra. Dobro to ma służyć rozwojowi osoby wychowanka i jego rodzinie, a także rozwijać struktury społeczne. Zasada pomocniczości mówi, że z tym, czego rodzina nie jest w stanie sama zrobić, zwraca się do najbliższego jej podmiotu społecznego – do wspólnoty lokalnej.

#### 4. Współpraca katechetów z parafią

W procesie wychowania dzieci i młodzieży niezastąpiona jest rola parafii jako wychowawcy. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* mocno podkreśla rolę parafii jako *najbardziej znaczącego miejsca*, w którym formuje się i żyje wspólnota chrześcijańska (por. DOK 257). Złączone zostały wysiłki wychowawcze dwóch instytucji – szkoły i parafii, dzięki czemu młodemu człowiekowi łatwiej jest się odnaleźć na drodze prowadzącej w świat wielkich wartości i każda – w sposób sobie właściwy – wpływać na młodzież. Ponieważ wychowuje nie instytucja, lecz człowiek, a tradycyjne autorytety ulegają wypaleniu, trzeba szukać nowych form oddziaływania na młodzież. Celem katechezy szkolnej jest

przede wszystkim ukazanie rodziny jako szkoły miłości. Budowanie wzajemnych relacji rodzice – dzieci na miłości pojmowanej jako pragnienie dobra drugiego człowieka, ale zarazem dobra własnego, jest wypełnieniem i realizowaniem podstawowego przykazania miłości Boga i człowieka<sup>16</sup>.

Przemiany, jakie zachodzą w narodzie i społeczeństwie oddziałują również na rodzinę, skutkiem czego spotyka się ona nieraz z trudnościami w pełnieniu swego posłannictwa, a zwłaszcza w wykonywaniu funkcji religijnego wychowania dzieci i młodzieży<sup>17</sup>. W takiej sytuacji koniecznym okazuje się świadczenie pomocy rodzinie ze strony duszpasterstwa parafialnego<sup>18</sup>. W „Ogólnej instrukcji katechetycznej” zaznaczono w tym względzie, że „współpraca między katechetami a rodzicami konieczna jest do tego, by wychowanie dzieci postępowało w zgodny i odpowiedni sposób. Taka współpraca dokonuje się z obopólnym pożytkiem, a obydwie strony czerpią stąd pomoc do wykonywania swoich specyficznych zadań” (DCG 79). Pierwszoplanową funkcję wspólnoty chrześcijańskiej wobec rodziny stanowi niesienie jej pomocy, aby mogła odkryć, że w przeżywanych i akceptowanych przez nią strukturach wzajemnych relacji tkwi podstawa doreligijnego i chrześcijańskiego kształtowania życia. Wychowanie religijne nie rozpoczyna się wtedy, gdy relacje te zostaną ujęte w słowa, lecz przebiega w zasadzie w toku ich doświadczenia na co dzień<sup>19</sup>.

Współpraca rodziców i katechetów sprzyja stworzeniu autentycznego środowiska wychowawczego. Obok systematycznych spotkań katechetów

<sup>15</sup> Por. T. Sokołowska-Dziuba, *Nauczyciel a współuczestnictwo rodziców w procesie edukacji dzieci*, w: *Edukacja prorodzinna*. Red. M. Chymuk, D. Topa, Kraków 2000, s. 369.

<sup>16</sup> Por. Z. A. Iwański, *Katecheza w szkole. Szansa czy wyzwanie?*, Toruń 1998, s. 52-53.

<sup>17</sup> Por. K. Belch, *Rodzina katolicka a praktyki religijne dzieci*, „Znak” 30 (1978) nr 289-290, s. 940-941.

<sup>18</sup> Por. K. Wojtyła, *Formacja rodziców*, „Życie i Myśl” 28 (1978) nr 2, s. 179-180.

<sup>19</sup> Por. K. H. Schmitt, *Rodzina a wspólnota parafialna*, „Collectanea Theologica” 56 (1986) f. 2, s. 100.

z rodzicami, np. podczas wywiadówek, kontakty pośrednie mogą wyrażać się głównie poprzez udostępnianie im publikacji o charakterze popularnym z zakresu psychologii, pedagogiki, jak również książek o treści religijnej oraz poprzez dzienniczek, w którym zamieszczać się będzie informacje o zachowaniu i postępie katechizowanego oraz zaproponuje się rodzicom wykonanie określonych zadań<sup>20</sup>.

Współpraca katechetów z parafią winna mieć za punkt wyjścia pierwotność prawa rodziców do wychowania. Przejawem respektowania tego prawa na terenie szkoły jest norma ustalająca, iż o uczęszczaniu na lekcje religii niepełnoletnich dzieci decydują ich rodzice. Osobami, które ponoszą szczególną odpowiedzialność za ewangelizację są nauczyciele religii, zobowiązani zarówno do lojalności wobec szkoły, jak i do wierności Kościołowi<sup>21</sup>. Refleksja nad dialogiem między rodziną a Kościołem nie może pominąć istotnego zakresu, jaki wiąże się z przygotowaniem dzieci i młodzieży do przyjęcia sakramentów i z planem masowej katechezy parafialnej zarysowanym w polskim Dyrektorium katechetycznym (por. PDK 107)<sup>22</sup>. Aby jednak trójstronny dialog rodziny, szkoły

i Kościoła rzeczywiście zaistniał, winny być stosowane, jak się wydaje, następujące zasady:

- wszystkie strony podejmują trud zrozumienia, że ośrodkiem dialogu jest dobro wychowanka;
- wszystkie strony przyjmują, że ośrodkiem dialogu jest wspólne dojście do prawdy;
- każda ze stron szanuje autonomię pozostałych i działa w zakresie związanym ze swoją obecnością w procesie wychowania. Tak prowadzony dialog może stać się podstawą współdziałania i ważnym narzędziem oceny współpracy środowisk w posłudze katechetycznej<sup>23</sup>.

Współpraca katechezy szkolnej z parafią jest oczywista, gdyż spotkanie z Bogiem prowadzi ku wspólnotcie. W parafii organizuje się modlitewne spotkania dla grup wiekowych. Poza tym jest wspólny udział w nabożeństwach Roku Liturgicznego, w niedzielnej Mszy świętej, której liturgię przygotowują uczniowie poszczególnych klas. Forma tych spotkań zachęca do uczestnictwa w nich i wymaga aktywności od uczestników. Kontakt z parafią jest uzależniony od duszpasterskiego zaangażowania kapłanów i katechetów. Celem spotkań jest pomóc uczniom w odnalezieniu swojego miejsca we wspólnotcie Kościoła parafialnego<sup>24</sup>.

<sup>20</sup> Por. J. Wilk, *Rodzina a katecheza*, „Homo Dei” 43 (1974) nr 1, s. 34-37.

<sup>21</sup> Por. K. Misiaszek, *Prawne i dydaktyczno-wychowawcze problemy nauczania religii katolickiej w szkole polskiej*, „Horyzonty wiary” (2000) nr 4, s. 46-50; P. Tomasik, *Katechetyka fundamentalna*, w: *Historia katechezy i katechetyka fundamentalna*, red. J. Stala, Tarnów 2003, s. 292-294. Warto równocześnie zauważyć, że w wielu krajach europejskich nastąpił już niemal nieodwracalny proces powierzenia misji katechetycznej ludziom świeckim. Stąd w posłudze katechetycznej wielu Kościołów Europy Zachodniej najważniejszym elementem działalności katechetycznej Kościoła staje się odpowiednie przygotowanie katechetów świeckich. Zob. *Kapłani a katecheza w Europie. Materiały z Kongresu Biskupów i Odpowiedzialnych Krajowych za katechizację w Europie*. Rzym, 5-8 maja 2003 r., Poznań b.r.w.

<sup>22</sup> Por. R. Murawski, *Działania katechetyczne w parafii w świetle Dyrektorium ogólnego i polskiego*, w: *Przesłanie dokumentów katechetycznych Kościoła w Polsce*, red. S. Dziekoński, Warszawa 2003, s. 55-70; B. Milerski, *Nauczanie religii w szkole. Doświadczenia europejskie*, „Znak” 9 (2000), s. 38-50; P. Tomasik, *Nauczanie religii w publicznym liceum ogólnokształcącym wobec założeń programowych polskiej szkoły*, Warszawa 1998, s. 51-68; A. Krasieński, *Cele i zadania w nauczaniu blokowym*, „Atenum Kapłańskie” 143 (2004) nr 1, s. 40-52; P. Tomasik, *Religia w dialogu z edukacją. Studium na temat korelacji nauczania religii katolickiej z polską edukacją szkolną*, Warszawa 2004, s. 265-406.

<sup>23</sup> Por. J. Stala, *Współpraca rodziny, szkoły i parafii w dziele wychowania*, w: *Dydaktyka katechezy*, cz. I, red. J. Stala, Tarnów 2004, s. 339-376.

<sup>24</sup> Zob. E. Majcher, *Współpraca środowisk katechetycznych w ujęciu katechetki ze szkoły publicznej*, w: *Miejsca katechezy. Rodzina, parafia, szkoła*, red. S. Kulpaczyński, Lublin 2005, s. 179-185.

## 5. Niektóre formy współpracy katechetów z rodzicami, nauczycielami i parafią

Współpraca katechetów między rodzicami i parafią oraz wzajemna wymiana poglądów na temat programów, metod, napotykanymi trudnościami w katechezie jest konieczna, by wychowanie dzieci dokonywało się w oparciu o chrześcijański system wartości. Taka współpraca dokonuje się z obopólnym pożytkiem. Zarówno katecheci, jak i rodzice czerpią z takiej współpracy pomoc do wykonywania swoich specyficznych zadań. Wynikiem współpracy katechetów i rodziców będzie stworzenie autentycznego środowiska wychowawczego. Jest to podstawowy warunek wszelkiego wychowania, a przede wszystkim wychowania religijnego. Bez dążenia do stworzenia środowiska wychowawczego można mówić o procesie wychowania. A przecież wiemy, że to zdecydowanie za mało i byłoby źle gdybyśmy swoje działania ograniczali jedynie do instruktażu religijnego<sup>25</sup>. Chodzi o zdecydowanie o coś więcej. Dlatego należy starać się koordynować katechezę rodzinną z programami parafialnymi, a także szkolnymi, z zachowaniem autonomii poszczególnych instytucji. W programach parafialnych działań jako jedno z priorytetowych należy umieścić troskę o rodzinę i szukanie form systematycznej pracy i współpracy z rodzicami. Należy najpierw uświadomić rodzicom, że katecheza i formacja parafialna uzupełniają formację dokonującą się w domu rodzinnym. Bez przykładu chrześcijańskiego postępowania i świadectwa modlitwy płynącego ze strony rodziców i innych członków rodziny nie można wyobrazić sobie poprawnej drogi dojrzewania chrześcijańskiego.

Niektóre ze spotkań z rodzicami organizuje szkoła w formie tradycyjnych wywiadówek. Religia jest jednym z przedmiotów szkolnych. W czasie tzw. wywiadówki szkolnej katecheta może spotkać się z rodzicami. Faktem jest, że na ogół spotkań z rodzicami na terenie szkoły organizowanych przez katechetów nie ma. A jeśli są, to organizowane są raczej sporadycznie. Od strony prawnej warto sobie przypomnieć, że możliwość organizowania spotkań z rodzicami na terenie szkoły mamy. W myśl rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 roku, nauczyciel religii ma prawo do organizowania spotkań z rodzicami swoich uczniów poza zebraniem wyznaczonymi przez szkołę. Wymaga to jedynie wcześniejszego uzgodnienia z dyrektorem szkoły terminu i miejsca spotkania (par. 7, p. 2/11). Można ubolewać, iż nie korzysta się powszechnie z tego zarządzenia.

Oprócz szkoły, drugim miejscem spotkań z rodzicami jest parafia. Wiele różnorodnych działań dokonuje się na rzecz rodziny. Niektóre z konkretnych form współpracy z rodzicami na terenie parafii zapisanych zostało w dokumentach katechetycznych szczególnie w odniesieniu do katechezy szkolnej i parafialnej. Wiele z tych form współpracy podejmuje się w parafiach. Oto niektóre z nich:

- Msza święta z udziałem dzieci i ich rodziców, z dostosowaną dla nich liturgią i właściwą homilią;
- Msza święta tylko dla rodziców z konferencją, po której mogłoby odbyć się spotkanie rodziców z katechetami;
- Nabożeństwa okolicznościowe, np. na rozpoczęcie lub zakończenie roku szkolnego, nabożeństwa różańcowe, majowe, czerwcowe;

<sup>25</sup>  *Ogólna Instrukcja Katechetyczna*, w: *Katecheza po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła*, cz. 1, red. W. Kubik, Warszawa 1985, nr 79.

– Konferencje dla rodziców podczas rekolekcji adwentowych i wielkopostnych;

– Spotkania dla rodziców dzieci przystępujących do Pierwszej Komunii świętej, z okazji rocznicy Komunii świętej, odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych, sakramentu bierzmowania;

– Spotkania dla rodziców, których dzieci angażują się w życie parafialne, np. ministranci, schola, „bielanki”, grupy liturgiczne, zespół muzyczny, kluby sportowe, koła zainteresowań, grupy charytatywne, stowarzyszenia i organizacje. We wspólnotach parafialnych należy przykładać dużą wagę do tworzenia chrześcijańskich grup rówieśniczych. Jest to najlepsza forma przeciwstawiania się presji złaicyzowanego środowiska. Organizowane spotkania dla rodziców zaangażowanych dzieci w życie parafii dają możliwość wytworzenia więzów przyjaźni z innymi rodzicami oraz mogą sprzyjać tworzeniu nowych środowisk i wspólnot dla dzieci i młodzieży;

– Wspólne organizowanie rocznic ślubu, z odnowieniem przyrzeczeń małżeńskich i uroczystym błogosławieństwem kapłańskim. Zaleca się praktykę błogosławieństwa rodziców z małymi dziećmi w święto Najświętszej Rodziny. Święto to byłoby też dobrą okazją do kontaktu i spotkań z rodzicami dzieci, które katechizujemy;

– Uaktywnienie organizacji parafialnych, np. „Stowarzyszenia Rodzin Katolickich” i „Akcji Katolickiej”. Mogłyby one bardziej podjąć współpracę w katechetami na rzecz rodziny. Stowarzyszenia powinny domagać się także od władz samorządowych,

aby do swoich priorytetowych zadań włączyły tworzenie placów zabaw, boisk i klubów młodzieżowych, itp.;

– Organizowanie pielgrzymek dla rodziców i dzieci<sup>26</sup>.

Powrót katechezy do szkoły umożliwił współpracę i współdziałanie katechetów z rodzicami, nauczycielami i parafią w trosce o wychowanie uczniów. Programy wychowawcze szkół są opracowywane i realizowane z dużym zaangażowaniem katechetów. Jest możliwa korelacja przekazywanych treści i wartości. Katecheta ma o wiele większą możliwość kontaktu i bycia ze swoimi uczniami. W szkole, dzięki zaangażowaniu grona pedagogicznego, możliwa jest do zrealizowania forma szkolnych rekolekcji wielkopostnych, które mają miejsce w kościele i w szkole. Uczniowie pod opieką swoich nauczycieli w swoich wspólnotach klasowych wykonują zadania danego dnia rekolekcji. Pod nadzorem nauczycieli przechodzą na Mszę lub nabożeństwo do kościoła. Szkoła jest miejscem budowania aktywności społecznej uczniów w oparciu o wartości religijne. Rekolekcje są szczególną formą współpracy katechetów nauczycieli i wymagającą dużego zaangażowania i są formą współpracy szkoły z parafią. Podobnie uroczystości poprzedzające Święta Bożego Narodzenia czy Wielkanocne są na trwałe wpisane w życie szkoły, wspólna Msza święta grona nauczycielskiego, np. z okazji Dnia Nauczyciela. Podział w szkole na nauczycieli i katechetów jest jedynie podziałem dotyczącym kompetencji tzw. przedmiotowych a nie prezentowanych umiejętności zawodowych<sup>27</sup>.

<sup>26</sup> R. Czekalski, *Konieczność współpracy katechetów z rodzicami*, w: *Katecheza wobec wyzwań współczesności*, Płock 2001.

<sup>27</sup> E. Majcher, *Współpraca środowisk katechetycznych...*, s. 185.